

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/105/92/94

PRACA CZY BEZROBOCIE - NADZIEJE I OBAWY MŁODZIEŻY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Bezrobocie jest jednym z istotnych elementów rynku pracy w Polsce. Wkrótce część młodzieży kończącej szkoły ponadpodstawowe zetknie się z tym problemem bezpośrednio - w trakcie szukania pracy, część zaś pośrednio - wybierając kierunek dalszego kształcenia. Młodzież z poszczególnych typów szkół różnie postrzega nadzieje i obawy związane z podjęciem pracy. Największą grupę absolwentów stanowią uczniowie zasadniczych szkół zawodowych, którzy są najbardziej zagrożeni bezrobociem. Badanie CBOS¹ - przeprowadzone po raz kolejny wśród uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych - umożliwia analizę opinii i przewidywań młodzieży co do zawodowej przyszłości oraz zmian, jakie nastąpiły w tym zakresie w ostatnich latach.

Perspektywa pracy a nauka

Od lat wśród różnych celów życiowych tradycyjnie pierwsze miejsce zajmowała rodzina, jednak w tym roku dla młodych najważniejsza jest **ciekawa praca** (52% wskazań), a następnie **udane życie rodzinne, dzieci** (48%). Hierarchia głównych celów jest inna w przypadku dziewcząt niż chłopców: na pierwszym miejscu stawiają one pracę (58%), rodzinę (47%) oraz przyjaźń, miłość (34%); podczas gdy chłopcy wybierają rodzinę (48%), pracę (43%), majątek (36%).

Praca była przez uczniów najczęściej wymieniana (47% wskazań) w odpowiedzi na otwarte pytanie o najważniejszy osobisty problem, przede wszystkim z obawy przed bezrobociem. Ma ona większe znaczenie dla dziewcząt niż chłopców (odpowiednio 52% i 42%). Większą częstością wskazań wyróżniali się ponadto uczniowie zasadniczych szkół zawodowych oraz liceów zawodowych (tab. 1).

¹ Badanie "Młodzież '94" zrealizowano w dniach 8-18 kwietnia '94 na 1260-osobowej reprezentatywnej próbie młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych.

Tabela 1

w procentach

Jaki problem uznał(a)byś za najważniejszy dla siebie?	Ogółem	Uczniowie szkół:			
		liceów ogólnokształcących	techników	liceów zawodowych	zasadniczych szkół zawodowych
Praca	47	25	38	52	56
Dalsza nauka	29	63	35	25	16
Egzaminy, ukończenie obecnej szkoły	20	29	24	32	10
Sprawy finansowe	16	18	18	12	17

Uwaga: w tabeli umieszczono tylko dane dotyczące czterech najczęściej wymienianych problemów.

Im mniejsza miejscowość, im niższy poziom wykształcenia rodziców, tym częściej wskazywano na pracę jako osobisty problem². Obawy związane z pracą mają ścisły związek z planami edukacyjnymi młodzieży. Ci, którzy planują, że za 10 lat będą mieli wykształcenie wyższe, skupiają się na problemach związanych z dalszą nauką. Natomiast dla tych, którzy przewidują, że zakończą edukację na zasadniczej szkole zawodowej lub średniej, praca jest zdecydowanie najważniejsza (tab. 2).

Tabela 2

w procentach

Jaki problem uznał(a) - byś za najważniejszy dla siebie?	Jakie będziesz miał wykształcenie za 10 lat?			
	zasadnicze zawodowe	średnie	pomaturalne	wyższe
Praca	61	57	50	30
Dalsza nauka	2	16	31	50
Egzaminy, ukończenie nauki w obecnej szkole	11	15	25	26
Sprawy finansowe	16	15	14	19

Uwaga: w tabeli umieszczono tylko dane dotyczące czterech najczęściej wymienianych problemów.

² Por. komunikat CBOS "Plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży", czerwiec '94.

Aspiracje edukacyjne młodzieży mają istotne znaczenie dla analiz związanych z pojawianiem się kolejnych roczników absolwentów na rynku pracy. Poziom kwalifikacji i rodzaj wykształcenia mają istotny wpływ na przyszłą pracę. W ciągu dwóch lat aspiracje edukacyjne nieco wzrosły (rys. 1). Widoczne jest to zwłaszcza w mniejszym odsetku uczniów zamierzających poprzestać na najniższym poziomie wykształcenia ponadpodstawowego. Plany młodzieży ze szkół tego typu szczegółowo przedstawia tabela 3 - prawie połowa spośród uczniów zasadniczych szkół zawodowych chce uzyskać wykształcenie średnie. Zdecydowaną rzadkością jest wśród nich dążenie do wykształcenia wyższego. Z kolei wśród uczniów liceów ogólnokształcących jedynie nieliczni rezygnują z dalszej nauki, prawie powszechne są natomiast plany ukończenia studiów wyższych.

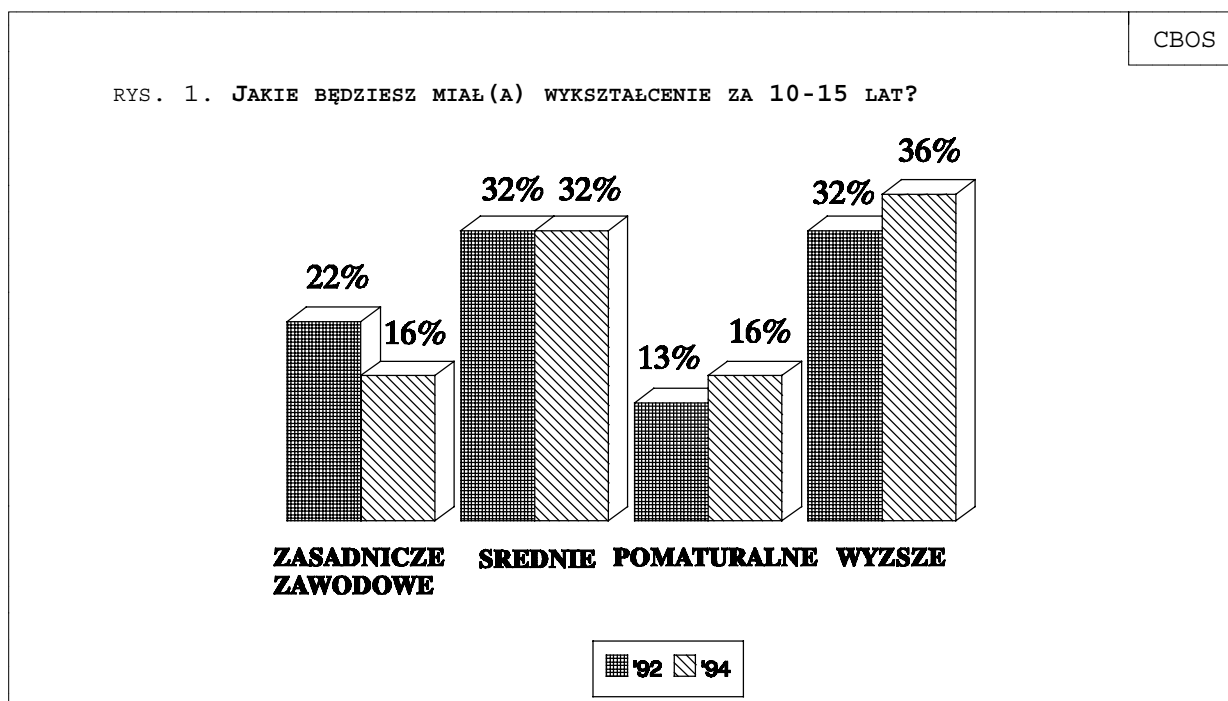

Tabela 3

w procentach

Uczniowie szkół	Jakie będziesz miał wykształcenie za 10-15 lat?			
	zasadnicze zawodowe	średnie	pomaturalne	wyższe
Licea ogólnokształcące	0	2	14	83
Technika	1	18	17	64
Licea zawodowe	0	34	26	40
Zasadnicze szkoły zawodowe	34	46	12	7

Uczniowie zamieszkali na wsi, uczący się źle, dzieci rodziców z wykształceniem podstawowym, pracujących jako robotnicy niewykwalifikowani lub rolnicy deklarują, że poprzestaną na wykształceniu zasadniczym zawodowym. Studia wyższe częściej zamierzają ukończyć dzieci z rodzin mających dobrą sytuację materialną, rodziców z wykształceniem co najmniej średnim, inteligencji, prywatnych przedsiębiorców oraz pracowników umysłowych.

Warto podkreślić, iż uczniowie pragnący ukończyć studia wyższe znacznie częściej niż przeciętnie twierdzą, że **młodzież w Polsce ma obecnie szanse realizacji swoich celów** (48% wobec 21% dla ogółu).

W ciągu dwóch lat zmieniły się poglądy na ocenę motywów skłaniających młodzież do podejmowania studiów. Wzrosły odsetki wskazań na: **możliwości finansowe rodziców** (z 5% do 17%), **dobre zarobki w przyszłości** (z 17% do 23%), **ciekawą pracę, dającą satysfakcję** (z 20% do 24%), zmalały natomiast - na **chęć przedłużenia młodości, niechęć do podejmowania pracy** (z 33% do 23%) oraz **niezdecydowanie, co robić** (z 18% do 10%). Coraz częściej studia wiążą się z pieniędzmi, a nauka ma coraz bardziej wymiar instrumentalny.

Wśród młodzieży zdecydowanie przeważa (71%) zdanie, że obecnie w Polsce warto się kształcić, przy czym występuje charakterystyczne zróżnicowanie opinii. Odsetek odpowiedzi pozytywnych jest tym większy, im większa jest miejscowość, w której mieszkają uczniowie, wyższe wykształcenie rodziców oraz im lepsza jest sytuacja materialna ich rodzin. Uczniowie liceów ogólnokształcących i techników sądzą tak znacznie częściej niż uczniowie zasadniczych szkół zawodowych.

Poglądy na temat sensu nauki mają więc istotny związek z planami dotyczącymi pracy zawodowej. Podjęcie jej jest problemem głównie w środowiskach o niższym statusie społecznym. Uczniowie wywodzący się z tych środowisk częściej zakończą edukację na niższym poziomie i rzadziej niż inni uważają, że warto się uczyć. Widać tu sprzężenie zwrotne między prezentowanymi przez nich opiniami dotyczącymi sensu nauki a ocenami własnych perspektyw życiowych.

Co pomaga w otrzymaniu pracy?

Otrzymanie pracy jest uwarunkowane wieloma czynnikami - zarówno zależnymi, jak i niezależnymi od człowieka. Duże znaczenie dla szukającego pracy ma niewątpliwie jego wewnętrzne przekonanie o tym, od czego zależą szanse jej otrzymania. To przekonanie może działać mobilizująco (skłaniać do rozwijania pewnych cech, umiejętności) bądź deprymująco (świadomość wpływu czynników niezależnych).

Badana młodzież w większości jest zdania, że w otrzymaniu pracy pomocne są właściwe kwalifikacje - mogą ją znaleźć ci, którzy znają języki obce, mają odpowiedni zawód. Dość liczna grupa przypisuje znaczenie znajomościom i układom, nieco mniej osób - inteligencji, zdolnościom.

Charakterystyczne, że w ciągu dwóch lat najbardziej wzrosło znaczenie zarówno **inteligencji, zdolności, jak i znajomości, układów** - pracę dostają nie tylko utalentowani, ale i potrafiący to sobie załatwić. Zwiększył się także (choć w nieco mniejszym stopniu) odsetek wskazań na wpływ **znajomości języków obcych** oraz **odwagi i przedsiębiorczości**. Coraz rzadziej natomiast młodzież sądzi, że w otrzymaniu pracy pomoc może **szczęście, przypadek**.

Zdaniem uczniów liceów ogólnokształcących ważna jest przede wszystkim **znajomość języków obcych**. Opinie o wpływie tego czynnika są wyraźnie zróżnicowane i zależą od wielkości miejsca zamieszkania - im większa miejscowość, tym częściej wskazywano na jego rolę. Uczniowie liceów ogólnokształcących częściej niż inni szanse na pracę wiążą z **odwagą i**

przedsiębiorczością, ponadto częstość wskazań rosła wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia rodziców. Na znaczenie **inteligencji i zdolności** wskazywali głównie uczniowie techników, a **sprytu i cwaniactwa** - dzieci z rodzin dobrze sytuowanych. O tym, że szanse na pracę są różne w różnych regionach, przekonani są zwłaszcza mieszkańcy wsi.

Na determinujący wpływ **rodzaju zawodu** najczęściej wskazywała młodzież zasadniczych szkół zawodowych. Ponadto znaczenie zawodu wymieniali częściej niż pozostali mieszkańcy wsi oraz dzieci rodziców z wykształceniem podstawowym.

Tabela 4

w procentach

Co decyduje o tym, że po ukończeniu szkoły można znaleźć pracę?	1992	1994				
	Ogółem	Ogółem	Uczniowie szkół:			
			liceów ogólno- kształ- cących	tech- ników	liceów zawodo- wych	zasadniczych szkół zawodowych
Znajomość języków obcych	49	56	66	58	62	50
Rodzaj zawodu	54	53	48	45	48	60
Znajomości. układy	33	42	39	39	48	42
Inteligencja, zdolności	28	39	41	44	33	38
Odwaga, przedsiębiorczość	19	24	30	26	25	20
Szczęście, przypadek	21	16	15	12	19	17
Region zamieszkania	9	12	13	12	16	11
Spryt, cwaniactwo	7	11	7	13	7	13
Wielkość miejscowości	6	9	12	6	9	10
Wdzięk, urok osobisty	5	7	8	8	4	7

Opinie uczniów dotyczące czynników sprzyjających otrzymaniu pracy uzupełnimy danymi o ich aktywności w inwestowanie w siebie - na podstawie deklaracji o uczestnictwie w pozalekcyjnych zajęciach nauki języków obcych lub kursach komputerowych. Języków obcych uczy się prawie połowa ankietowanych (46%), a niewiele mniej (41%) stwierdza, że potrafiłoby swobodnie porozumieć się w innym języku. Pracy z komputerem uczy się dodatkowo zaledwie 13% respondentów.

Znajomość języków obcych - wymieniana na pierwszym miejscu wśród cech wspomagających otrzymanie pracy - występuje głównie w tych środowiskach, w których mniejsze jest zagrożenie bezrobociem: w dużych miastach, wśród dzieci z rodzin dobrze sytuowanych, rodziców z wykształceniem co najmniej średnim, wśród uczniów średnich i dobrych ("czwórkowi" i wyżej). Dzieci inteligencji i prywatnych przedsiębiorców uczą się języków obcych na zajęciach pozalekcyjnych. Dodatkowe zajęcia komputerowe mają zwłaszcza uczniowie najlepsi, raczej chłopcy niż dziewczęta, mieszkańcy dużych miast, dzieci prywatnych przedsiębiorców.

Uczniowie zasadniczych szkół zawodowych i techników uczą się języków obcych znacznie rzadziej niż ich koledzy z techników i liceów ogólnokształcących. Pracy z komputerem uczą się zwłaszcza uczniowie techników.

Tabela 5

w procentach

Uczniowie deklarujący uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych:	Ogółem	Uczniowie szkół:			
		liceów ogólnokształcących	techników	liceów zawodowych	zasadniczych szkół zawodowych
Nauka języków obcych	26	47	41	30	12
Kursy komputerowe	13	13	21	14	10

Uczniowie uczęszczający na lekcje języków obcych lub zajęcia komputerowe częściej niż pozostali widzą **szanse młodzieży na realizację swych celów**, zamierzają zdobyć wyższe wykształcenie, twierdzą, iż warto się uczyć. Wśród uczniów mających pewność lub nadzieję na znalezienie pracy częstsza jest znajomość języka obcego niż wśród tych, którzy obawiają się bezrobocia.

Znaczenie czynników pozwalających jednostkom dostosować się do rynku pracy podkreślali głównie uczniowie ze środowisk o wyższym statusie społecznym. Natomiast w środowiskach, które są w największym stopniu objęte bezrobociem, młodzież jest bardziej przekonana o tym, iż kariera zawodowa zależy od kwalifikacji. Upraszczając można powiedzieć, że ci pierwsi myślą kategoriami dostosowywania się jednostki do wymagań rynku pracy, ci drudzy natomiast - kategoriami ograniczeń narzucanych przez rynek pracy. Potwierdzają to deklaracje uczniów o zdobyciu dodatkowych kwalifikacji, które mogą im pomóc w otrzymaniu pracy.

Dlaczego wielu młodych jest bez pracy?

Próba wyjaśnienia, co utrudnia znalezienie pracy czy też, co powoduje, że młodzi ludzie jej nie mają, ukazuje drugą stronę zagadnienia bezrobocia wśród młodzieży. Spotyka się niekiedy opinie, że dla części absolwentów sam fakt występowania tego zjawiska jest usprawiedliwieniem bezczynności.

Poglądy na temat przyczyn bezrobocia są podzielone. Na pytanie "Co przede wszystkim decyduje o tym, że młodzi ludzie w Twojej miejscowości nie mają pracy?" - młodzież najczęściej wybierała z przedstawionych uzasadnień odpowiedź, że nie starają się jej znaleźć. Na kolejnych miejscach znalazły się takie wyjaśnienia, jak: brak pracy oraz umiejętności jej szukania, brak kwalifikacji (tab. 6).

W porównaniu z ogółem, uczniowie techników częściej sądzą, że młodzi ludzie nie starają się wystarczająco o pracę, podczas gdy młodzież z liceów zawodowych częściej tłumaczy to sytuacją na rynku pracy w danej miejscowości. Kolejność wybieranych uzasadnień jest podobna, jeśli chodzi o uczniów liceów ogólnokształcących i techników, a także zasadniczych szkół zawodowych i liceów zawodowych.

Tabela 6

w procentach

Co decyduje o tym, że młodzi ludzie w Twojej miejscowości nie mają pracy? Czy dlatego, że:	Ogółem	Uczniowie szkół:			
		liceów ogólnokształcących	techników	liceów zawodowych	zasadniczych szkół zawodowych
- nie starają się znaleźć	28	20	34	26	29
- w tej miejscowości jest duże bezrobocie	15	12	9	21	16
- nie potrafią znaleźć pracy	14	14	16	9	15
- ukończyli szkoły, po których nie ma pracy	13	17	13	13	12
- nie mają potrzebnych kwalifikacji	7	10	5	9	6
- nie muszą pracować*	6	9	7	5	6
Trudno powiedzieć	16	18	17	17	16

* Połączono dwie z przedstawionych do wyboru kategorii odpowiedzi: "dobrze sobie radzą finansowo bez stałej pracy" oraz "nie muszą pracować, gdyż mogą liczyć na rodziców (po 3% wskazań).

Wśród przedstawionych do wyboru odpowiedzi można wyróżnić trzy grupy: w pierwszej (najczęściej wybieranej) nacisk jest położony na brak woli jednostki, w drugiej - na obiektywne ograniczenia rynku pracy (drugie miejsce, jeśli chodzi o częstość wskazań), w trzeciej - na brak umiejętności i kwalifikacji.

Pierwsze uzasadnienie częściej wybierali chłopcy niż dziewczęta. Opinie takie przedstawiają - częściej niż ogół ankietowanych - dzieci prywatnych przedsiębiorców oraz uczniowie z rodzin mających dobrą sytuację materialną. Grupy te są mniej zagrożone bezrobociem.

Na utrudnienia obiektywne (brak pracy) wskazywali częściej niż przeciętnie uczniowie z rodzin o złej sytuacji materialnej. Sądzą tak ponadto ci młodzi ludzie, którzy zgadzają się ze stwierdzeniem, że **sukces w życiu zależy głównie od czynników, na które nie mam wpływu.**

Znaczenie braku kwalifikacji i braku wiedzy o tym, jak szukać pracy, podkreślali częściej niż inni uczniowie z dużych miast.

Kto boi się bezrobocia?

Obecnie uczniowie częściej myślą o pracy jako problemie bezpośrednio ich dotyczącym, ale znacznie mniejsza niż dwa lata temu grupa młodzieży postrzega brak pracy jako zagrożenie. Nadal jednak niepokoję z tym związane towarzyszą większości młodych ludzi - jedynie co dziesiąty jest pewien, że znajdzie pracę, a jedna czwarta ma taką nadzieję. Największe obawy mają uczniowie liceów zawodowych i zasadniczych szkół zawodowych. Natomiast młodzież liceów ogólnokształcących oraz techników ma większe nadzieje na zatrudnienie.

Tabela 7

w procentach

Czy osobiście czujesz się zagrożony bezrobociem?	1992	1994				
	Ogółem	Ogółem	Uczniowie:			
			liceów ogólnokształcących	techników	liceów zawodowych	zasadniczych szkół zawodowych
Tak, bardzo się obawiam, że nie znajdę pracy	50	31	21	20	38	37
Tak, ale jestem tym tylko lekko zaniepokojony	27	33	35	32	36	31
Nie, przypuszczam, że znajdę pracę	15	26	35	33	17	22
Nie, na pewno znajdę pracę	7	10	8	15	9	9

Bezrobocia boją się zwłaszcza dziewczęta, mieszkańcy wsi, młodzież z rodzin źle sytuowanych, dzieci robotników niewykwalifikowanych i rodziców z wykształceniem podstawowym.

Nadzieję na znalezienie pracy wyrażają częściej niż przeciętnie najlepsi uczniowie, mieszkańcy dużych miast, dzieci z rodzin inteligenckich i rodzin mających dobre warunki materialne, rodziców z wykształceniem powyżej średniego.

Całkowity brak obaw o pracę deklarują dwukrotnie częściej niż ogół badanych dzieci prywatnych przedsiębiorców oraz z rodzin mających bardzo dobre warunki materialne.

Obawy przed bezrobociem występują zwłaszcza wśród uczniów, którzy przewidują, iż osiągną jedynie wykształcenie zasadnicze zawodowe lub średnie. Młodzież pragnąca ukończyć studia ma znacznie częściej niż inni nadzieję, że znajdzie pracę.

Tabela 8

w procentach

Czy osobiście czujesz się zagrożony bezrobociem?	Jakie będziesz miał wykształcenie za 10 lat?			
	zasadnicze zawodowe	średnie	pomaturalne	wyższe
Tak, bardzo się obawiam, że nie znajdę pracy	39	38	37	19
Tak, ale jestem tym tylko lekko zaniepokojony	27	33	35	35
Nie, przypuszczam, że znajdę pracę	24	18	24	34
Nie, na pewno znajdę pracę	11	10	4	11

Uczniowie obawiający się bezrobocia w zdecydowanej większości uważają, że **młodzież w Polsce nie ma szans realizacji swoich celów**. Pogląd taki co prawda przeważa wśród ankietowanych (57%), jednak zdecydowanie dominuje (70%) wśród tych, którzy wyrażają obawę o brak pracy po ukończeniu szkoły. Młodzież obawiająca się bezrobocia rzadziej niż przeciętnie uznaje, że na zdobycie pracy ma wpływ **inteligencja i odwaga**.

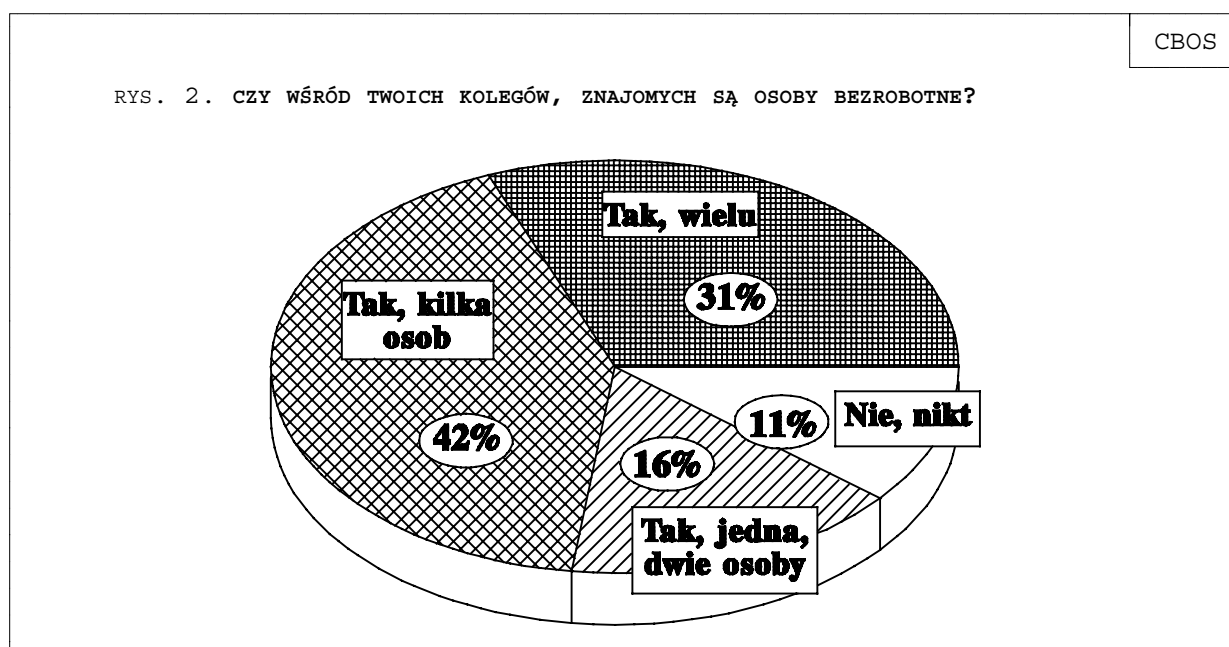
Z kolei uczniowie, którzy nie odczuwają obaw związanych z przyszłym zatrudnieniem, rzadziej uznają, że szanse otrzymania pracy zależą od **znajomości języków obcych** oraz **zawodu**, częściej zaś - od **odwagi i przedsiębiorczości** oraz **sprytu i cwaniactwa**. Warto podkreślić, iż osoby nie obawiające się bezrobocia znacznie częściej niż ogół zgadzają się ze stwierdzeniem, że "sukces w życiu zależy przede wszystkim ode mnie" (79% wobec 68%).

Obawa przed bezrobociem występuje zwłaszcza w środowiskach nim objętych - uczniowie składający takie deklaracje mają kolegów pozostających bez pracy. Nadzieję bądź pewność znalezienia pracy częściej niż przeciętnie deklarują osoby, które nie mają w swoim otoczeniu bezrobotnych kolegów lub też mają niewielu.

Tabela 9

w procentach

Czy czujesz się zagrożony bezrobociem?	Czy wśród kolegów, znajomych są osoby bezrobotne?			
	wielu	kilku	1-2	nie
Tak, bardzo	45	30	18	16
Tak, trochę	28	37	36	28
Nie, raczej znajdę pracę	17	26	32	38
Nie, na pewno znajdę pracę	10	7	14	18

Prawie jedna trzecia respondentów ma wielu znajomych pozostających bez pracy, natomiast najczęściej w otoczeniu ankietowanych uczniów jest kilka osób bezrobotnych. Jedynie 11% badanych nie ma wśród swoich kolegów osób bez pracy. Im mniejsza miejscowość, gorsze oceny w nauce, trudniejsza sytuacja materialna rodzin uczniów oraz niższe wykształcenie ich rodziców - tym częściej młodzież deklaruje, że ma wielu znajomych bezrobotnych. Prawie połowa (49%) dzieci rolników, a także zdecydowana większość (77%) nielicznej grupy dzieci osób pozostających bez pracy przyznaje, że ma wielu kolegów bezrobotnych. Uczniowie liceów zawodowych i zasadniczych szkół zawodowych częściej mają bezrobotnych kolegów niż uczniowie liceów ogólnokształcących i techników.

Młodzież mająca w swoim otoczeniu bezrobotnych rówieśników częściej niż przeciętnie tłumaczy fakt pozostawania młodych ludzi bez pracy obiektywną sytuacją na rynku pracy w danej miejscowości.

Z odpowiedzi na pytanie otwarte: "Co robią Twoi bezrobotni koledzy, znajomi, jak wypełniają sobie czas?" wynika, że większość (52%) nie zajmuje się czymś związanym z pracą czy nauką (używano określeń: nuda, bezczynność, czytanie książek, sport, hobby, życie towarzyskie). Blisko jedna trzecia uczniów stwierdza, że "dorabianie do zasiłku, handel, lewe interesy" to zajęcia ich bezrobotnych kolegów, dość liczna grupa (24%) pomaga rodzicom w domu, gospodarstwie itp. Zdaniem 16% respondentów, ich znajomi pozostający bez pracy spędzają czas na picciu, "ćpaniu" i "rozrabianiu". Stosunkowo nieliczna grupa ankietowanych (15%) twierdzi, że ich koledzy "szukają pracy". Niewielka część badanych (8%) oceniając styl życia bezrobotnych kolegów zarzucała im pasożytnictwo bądź narastającą apatię, degenerację³.

³ Podane odsetki odnoszą się do grupy 1016 uczniów - są to ci spośród badanych, którzy twierdzili, że w ich otoczeniu są bezrobotni, a na pytanie, czym się oni zajmują, udzielili konkretnych odpowiedzi. Nie potrafiło udzielić żadnej odpowiedzi (lub były to odpowiedzi nie na temat) 6% ankietowanych.

Dorabiają głównie koledzy uczniów mających najlepsze oceny oraz z liceów ogólnokształcących, mieszkańcy małych miast, dzieci pracowników umysłowych oraz fizyczno-umysłowych. Pomoc rodzinie dostrzegają przede wszystkim dziewczęta, dzieci rolników, uczniowie mieszkający na wsi oraz dzieci rodziców o najniższym poziomie wykształcenia. Najlepsi uczniowie oraz mieszkańcy dużych miast mówili częściej niż inni o tym, że ich bezrobotni koledzy szukają pracy. Uczniowie liceów ogólnokształcących oraz techników, dzieci z rodzin mających dobrą sytuację materialną częściej podkreślali, że ich bezrobotni znajomi uczą się. Picie, "ćpanie", "rozrabianie" dostrzegają częściej niż ogół chłopcy oraz uczniowie techników.

Perspektywy zawodowe a strategie działania

Jeśli chodzi o działania uczniów w sytuacji, kiedy pojawiłyby się problemy ze znalezieniem odpowiedniej pracy, można wnioskować na podstawie ich odpowiedzi, że dla wielu ratunkiem byłaby nauka - kolejny szczebel edukacji albo kursy dokształcające. Niewiele rzadziej jednak uczniowie deklarują rezygnację z dalszej nauki i podjęcie jakiegokolwiek pracy.

Rozwiązanie problemu braku pracy przez naukę stosunkowo rzadko widzą uczniowie liceów ogólnokształcących, którzy znacznie częściej wybraliby kursy dokształcające. Może się to wiązać z tym, że przeważająca większość (83%) młodzieży zamierza zdobyć wyższe wykształcenie i myśli już o pracy po studiach.

Tabela 10

w procentach

Gdybyś miał problemy za znalezieniem pracy po ukończeniu nauki, to:	1992	1994				
	Ogółem	Ogółem	Uczniowie szkół			
			liceów ogólnokształcących	techników	liceów zawodowych	zasadniczych szkół zawodowych
- kontynuował(a) bym naukę	24	26	19	26	31	26
- zapisał(a) bym się na kursy dokształcające	10	21	30	16	32	15
- wziął(e) bym jakąkolwiek pracę	13	18	13	11	11	25
- wyjechał(a) bym za granicę	22	16	15	22	11	15
- założył(a) bym własną firmę (sklep, warsztat)	10	11	15	15	7	10
- nic - brał(a) bym zasiłek	6	4	0	3	4	6
- inna odpowiedź	5	5	7	7	5	3

Obecnie częściej niż przed dwoma laty receptą na brak pracy jest nauka na kursach (dwukrotnie większa liczba wskazań). Wzrosła też nieco swoista determinacja młodzieży - częściej zdecydowałyby się ona na jakąkolwiek pracę, natomiast znacznie rzadziej szukałyby rozwiązania w wyjeździe za granicę.

Uczniowie zasadniczych szkół zawodowych rzadziej niż ogół decydowałiby się na kursy dokształcające, natomiast częściej na podjęcie jakiejkolwiek pracy. To drugie rozwiązanie słabi uczniowie wskazywali częściej niż dobrzy, mieszkańcy wsi częściej niż dużych miast, dzieci rodziców z najniższym wykształceniem - częściej niż dzieci rodziców po studiach. Uczniowie przewidujący, że poprzestaną na wykształceniu zasadniczym zawodowym znacznie rzadziej szukaliby ratunku w kursach i dalszej nauce, częściej zaś niż ogół podjęliby każdą pracę (38% wobec 18%) czy też pogodziliby się z pozostaniem na zasiłku dla bezrobotnych (11% wobec 4%).

Na założenie własnej firmy chłopcy zdecydowaliby się znacznie częściej niż dziewczęta (15% wobec 7%). Im lepsza sytuacja materialna rodziców oraz wyższe ich wykształcenie, tym częściej uczniowie deklarowali takie rozwiązanie. Zdecydowanie najczęściej na tle wszystkich grup respondentów wskazywały taki wybór dzieci prywatnych przedsiębiorców (31%). Uczniowie zamierzający ukończyć studia wyższe stosunkowo często podkreślali, że rozwiązaniem problemu braku pracy mogłoby być dla nich założenie firmy.

Uczniowie negatywnie oceniający sytuację materialną swoich rodzin częściej niż inni deklarowali ewentualny udział w kursach doszkalających, natomiast plany kontynuowania nauki - częściej dzieci z rodzin dobrze sytuowanych. Warunki materialne rodzin respondentów mają więc wpływ na wybór rozwiązań długofalowych bądź dających nadzieję na szybkie efekty.

Tabela 11

w procentach

Gdybyś miał(a) problemy ze znalezieniem pracy:	Czy osobiście czujesz się zagrożony bezrobociem?			
	Tak, bardzo	Tak, trochę	Nie, raczej znajdę pracę	Nie, na pewno znajdę pracę
- kontynuował(a) bym naukę	30	37	24	9
- zapisał(a) bym się na kursy doszkalające	38	36	21	5
- wziął(ę) bym jakąkolwiek pracę	41	28	26	5
- wyjechał(a) bym za granicę	23	35	28	14
- założył(a) bym własną firmę (sklep, warsztat)	15	31	33	21
- nic - brał(a) bym zasiłek	41	18	33	8

Wybór strategii działania jest związany z optymizmem bądź pesymizmem co do perspektyw zatrudnienia. Występuje silny związek między deklarowaniem obaw przed bezrobociem a postawami rezygnacji (podjęcie jakiegokolwiek pracy lub po prostu "bycie na zasiłku"). Wyraźny jest także związek między całkowitym brakiem obaw a deklarowaniem decyzji w pewnym stopniu ryzykownych - założenia firmy lub wyjazdu za granicę.

Żadne z przedstawionych do wyboru rozwiązań nie zyskało przeważającej liczby wskazań. Zarówno plany dalszej nauki, jak i założenie własnej firmy są uwarunkowane możliwościami finansowymi uczniów. Znaczący spadek wskazań na wyjazd za granicę może, po pierwsze, świadczyć o tym, że - zdaniem młodzieży - lepsze są niż przed dwoma laty perspektywy życiowe w kraju, a po drugie - że zmniejsza się z różnych względów (m.in. finansowych) atrakcyjność dorabiania się za granicą.

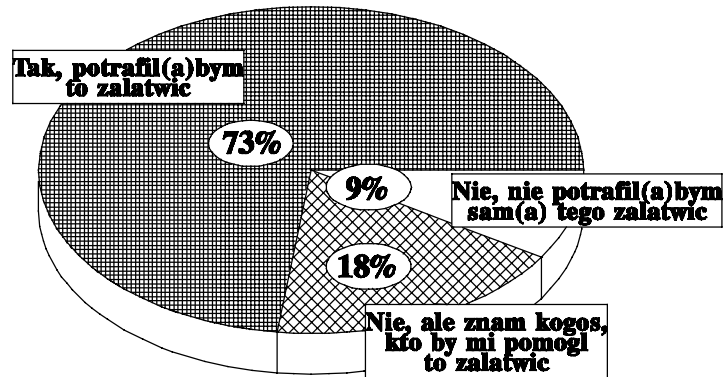
Młodzież samodzielna czy bezradna?

Wkraczając w dorosłe życie młodzież napotyka wiele zupełnie nowych zadań, z którymi sama musi sobie radzić. Doświadczenia wyniesione ze szkoły i domu rodzinnego są bardzo zróżnicowane, w efekcie bardzo różny jest poziom samodzielności czy bezradności. Wypowiedzi uczniów pozwoliły poznać ich umiejętności załatwiania pewnych formalności oraz doświadczenia wynikające z pracy - dorywczej bądź systematycznej.

Zdecydowana większość (73%) badanych deklaruje, że potrafi załatwić formalności w szkole w przypadku zamiaru kontynuowania nauki. Wśród tych, którzy przyznają, że nie poradziłoby sobie w takiej sytuacji, przeważają uczniowie, którym ktoś by w tym pomógł. Grupa uczniów deklarujących, że poradziłaby sobie z załatwieniem formalności związanych z wyrobieniem paszportu czy dowodu osobitego jest jeszcze większa niż w poprzednim przypadku i stanowi 80% ankietowanych (rys. 3).

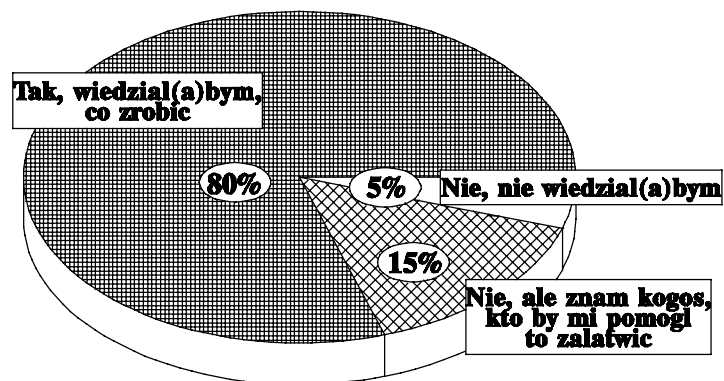
CBOS

RYS. 3. GDYBYŚ CHCIAŁ(A) UCZYĆ SIĘ DALEJ, TO CZY UMIAŁ(A)BYŚ ZAŁATWIĆ WSZYSTKIE WYMAGANE FORMALNOŚCI W WYBRANEJ PRZEZ SIEBIE SZKOLE?

CBOS

RYS. 4. GDYBYŚ STRACIŁ(A) DOKUMENTY OSOBISTE (DOWÓD, PASZPORT), TO CZY WIEDZIAŁ(A)BYŚ, CO NALEŻY ZROBIĆ, ŻEBY DOSTAĆ NOWE?

Brak umiejętności załatwiania wspomnianych formalności deklarowały głównie dziewczęta, dzieci z rodzin mających złe warunki materialne, rodziców z wykształceniem podstawowym.

Uczniowie przyznający, że nie potrafiliby załatwić formalności związanych z przyjęciem do szkoły, częściej niż ogół deklarowali, że bardzo obawiają się bezrobocia oraz są przekonani, że "sukces nie zależy od nich".

W przeważającej części młodzież jest samodzielna, choć trudno ocenić, do jakiego stopnia potwierdzi to życie. Bezradność występuje w środowiskach słabiej wykształconych i w większym stopniu zagrożonych bezrobociem.

Samodzielność młodzieży może wynikać m.in. z doświadczeń związanych z pracą, które niewątpliwie będą miały istotny wpływ na przyszłą pracę zawodową.

Na podstawie deklaracji uczniów można stwierdzić, że znaczna ich część (21%) pracuje dorywczo bądź systematycznie, w wakacje - 54%, na stałe - 4%. Dorywczą pracę deklarują zdecydowanie najczęściej dzieci prywatnych przedsiębiorców (40%), a częściej niż ogół uczniowie zasadniczych szkół zawodowych, mieszkańcy dużych miast, dzieci rolników, rodziców z wykształceniem wyższym oraz z rodzin dobrze sytuowanych. W wakacje pracują głównie uczniowie techników, z rodzin o złej kondycji materialnej, dzieci bezrobotnych, rodziców z wykształceniem podstawowym.

Tabela 12 w procentach

Czy pracujesz zarobkowo?	Ogółem	Uczniowie szkół			
		liceów ogólnokształcących	techników	liceów zawodowych	zasadniczych szkół zawodowych
Tak, pracuję dorywczo	22	12	25	13	27
Tak, pracuję podczas wakacji	55	43	68	48	57

W wakacje i dorywczo w ciągu roku pracują więc różne grupy uczniów. Jedynie dzieci bezrobotnych oraz chłopcy deklarowali pracę w obu przypadkach częściej niż ogół.

Młodzież kończąca szkoły ponadpodstawowe jest dość samodzielna. Zdecydowana większość nie obawia się załatwiania różnych formalności, a znaczna część miała już kontakt z pracą. Dorabianie jest popularne w różnych środowiskach, nie ma w tym przypadku wyraźnych tendencji. Można uznać, że wpływ tego doświadczenia na ocenę perspektyw zawodowych i wybór najlepszej z tego punktu widzenia strategii działania jest mało znaczący.

★

★ ★

Absolwenci szkół ponadpodstawowych podejmują decyzje istotnie warunkujące ich przyszłe losy zawodowe - wybierają pracę lub dalszą naukę. Zamierzający kontynuować naukę decydują o kierunku i poziomie wykształcenia, które zamierzają zdobyć, co zależy od ich zdolności oraz uwarunkowań rodzinnych i finansowych. Jednakże już sam typ szkoły, do jakiej uczęszczają, w dużym stopniu wpływa na ich dalsze losy.

Bezrobocie postrzegane jest jako zagrożenie przede wszystkim przez uczniów zasadniczych szkół zawodowych, zwłaszcza tych, którzy nie planują dalszej nauki, a także przez absolwentów szkół średnich, którzy nie będą kontynuować nauki. Obawy związane z brakiem pracy występują w większym nasileniu w środowiskach wiejskich i małych miast, wśród robotników niewykwalifikowanych, rodzin mających złą sytuację materialną, niewykształconych. Uczniowie obawiający się braku pracy mają mniejsze szanse na jej znalezienie niż ich koledzy nie mający tak silnych obaw; z reguły mają niższe kwalifikacje i są bardziej bierni w wyborze rozwiązań przeciwdziałających bezrobociu. Przyczyn sukcesu, jak i bezrobocia upatrują raczej w czynnikach zewnętrznych niż zależnych od człowieka.

Obecnie - w porównaniu z badaniem przeprowadzonym przed dwoma laty - nieco wzrosło przekonanie o znaczeniu wykształcenia, zdolności i przedsiębiorczości dla otrzymania pracy. Jednakże w większym stopniu rolę tych czynników doceniają uczniowie ze środowisk mniej zagrożonych bezrobociem. Można przypuszczać, że absolwenci szkół ponadpodstawowych

wkraczając w dorosłe życie często powielają drogę życiową swych rodziców. Uczniowie zasadniczych szkół zawodowych pochodzą głównie ze środowisk gorzej wykształconych i częściej objętych bezrobociem. Jest to grupa młodzieży najbardziej defensywnie nastawiona do najbliższej przyszłości, najgorzej wykwalifikowana i najrzadziej mająca szanse na dalszą edukację.

Na podstawie analizowanych ocen i opinii młodzieży można stwierdzić, że większe obawy i bardziej bierne postawy prezentują uczniowie zasadniczych szkół zawodowych oraz liceów zawodowych, mniejsze niepokoje oraz postawy bardziej aktywne wykazują uczniowie liceów ogólnokształcących i techników.

Opracowała

Hanna GULCZYŃSKA

A N E K S

Tabela 1. Co, Twoim zdaniem, decyduje o tym, że po ukończeniu szkoły można znaleźć pracę? 1 - Znajomość języków obcych; 2 - Rodzaj zawodu, który się zdobyło; 3 - Inteligencja, zdolności; 4 - Szczęście, przypadek; 5 - Odwaga, przedsiębiorczość; 6 - Spryt, cwaniactwo; 7 - Znajomości, układy; 8 - Wdzięk, urok osobisty

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ogółem	56	53	39	16	24	11	42	7
Płeć								
Mężczyźni	49	54	37	15	25	16	45	5
Kobiety	63	52	41	16	22	6	39	9
Typ szkoły								
Liceum ogólnokształcące	66	48	41	15	30	7	39	8
Technikum	58	45	44	12	26	13	39	8
Liceum zawodowe	62	48	33	19	25	7	48	4
Zasadnicza szkoła zawodowa	50	60	38	17	20	13	42	7
Miejsce zamieszkania								
Wieś	51	58	38	17	18	8	42	7
Miasto do 20 tys.	55	54	35	14	26	13	43	7
od 21 do 100 tys.	57	50	39	19	24	11	44	6
101-500 tys.	59	53	44	14	27	16	42	4
501 tys.i więcej mieszk.	66	44	44	11	30	13	39	9
Ocena mater. warunków rodziny								
Złe	60	50	37	17	22	9	42	8
Średnie, przeciętne	54	56	38	17	22	10	43	6
Dość dobre	58	53	39	14	26	12	42	6
Dobre i b.dobre	54	49	47	15	33	17	36	7
Wykształcenie matki								
Podstawowe	55	64	32	18	17	11	45	7
Zasadnicze zawodowe	55	55	39	16	21	12	40	8
Średnie	58	45	39	16	29	12	43	7
Pomaturalne	59	46	52	13	30	9	43	4
Wyższe	56	47	43	9	34	12	36	7
Wykształcenie ojca								
Podstawowe	51	58	32	20	18	8	43	8
Zasadnicze zawodowe	57	56	38	15	21	13	42	7
Średnie	58	49	41	14	31	13	44	6
Pomaturalne	57	45	54	13	29	10	40	4
Wyższe	61	44	45	14	32	10	36	5
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący								
Kadra kier., inteligencja	59	43	46	11	32	10	39	5
Prac.umysł.niż.szczebla	64	49	42	12	30	12	38	7
Pracownicy fiz.- umysł.	48	50	33	13	25	21	51	6
Robotnicy wykwalifikowani	55	57	38	18	22	10	42	9
Robotnicy niewykwalifik.	55	49	44	15	19	8	42	5
Rolnicy	55	57	32	17	17	9	44	3
Prywatni przedsiębiorcy	62	56	50	18	38	6	40	6
Bierni zawodowo								
Renciści i emeryci	31	47	22	25	16	19	41	13
Bezrobotni	69	69	46	8	31	8	38	8
Gospodynie domowe i inni	43	57	0	29	29	0	43	0
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	55	61	33	21	25	7	41	6
Raz w tygodniu	56	54	37	16	23	10	41	6
Kilka razy w roku	57	51	46	15	23	13	43	9
W ogóle nie uczestniczy	55	46	40	13	27	17	45	7
Zainteresowanie polityką								
Duże	56	44	38	13	32	19	43	3
Średnie	55	54	42	12	25	11	40	8
Niskie	63	51	35	16	25	10	43	6
Żadne	52	56	38	21	20	11	44	7
Za jakiego ucznia się uważasz?								
Dwójkowego lub trójkowego	52	52	36	16	24	11	44	7
Czwórkowego	59	55	42	15	23	11	40	7
Piątkowego lub szóstkowego	63	49	43	16	26	10	38	3

Tabela 1 cd. 9 - Wielkość miejscowości, w której się mieszka; 10 - Region, województwo, w którym się mieszka; 11 - Coś innego (%)

	9	10	11	Liczba osób
Ogółem	9	12	1	1256
Płeć				
Mężczyźni	8	13	2	652
Kobiety	11	12	0	601
Typ szkoły				
Liceum ogólnokształcące	12	13	1	203
Technikum	6	12	2	239
Liceum zawodowe	9	16	0	223
Zasadnicza szkoła zawodowa	10	11	1	587
Miejsce zamieszkania				
Wieś	9	17	1	409
Miasto do 20 tys.	12	12	2	240
od 21 do 100 tys.	11	10	1	302
101-500 tys.	7	8	1	139
501 tys.i więcej mieszk.	6	9	1	158
Ocena mater. warunków rodziny				
Złe	11	14	1	263
Średnie, przeciętne	9	13	1	651
Dość dobre	8	11	2	192
Dobre i b.dobre	10	8	1	144
Wykształcenie matki				
Podstawowe	9	14	1	326
Zasadnicze zawodowe	10	14	1	369
Średnie	9	10	2	312
Pomaturalne	10	9	0	134
Wyższe	9	12	2	100
Wykształcenie ojca				
Podstawowe	9	14	2	266
Zasadnicze zawodowe	9	13	1	492
Średnie	9	10	1	266
Pomaturalne	9	10	2	98
Wyższe	13	12	1	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący				
Kadra kier., inteligencja	14	12	3	111
Prac.umysł.niż.szczebła	9	12	0	138
Pracownicy fiz.- umysł.	8	18	0	80
Robotnicy wykwalifikowani	10	12	1	482
Robotnicy niewykwalifik.	9	12	2	131
Rolnicy	12	14	2	138
Prywatni przedsiębiorcy	7	6	0	68
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	0	19	0	32
Bezrobotni	0	0	0	13
Gospodynie domowe i inni	29	14	0	7
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	6	11	3	109
Raz w tygodniu	10	13	0	720
Kilka razy w roku	9	13	1	231
W ogóle nie uczestniczy	9	7	2	183
Zainteresowanie polityką				
Duże	10	9	2	91
Średnie	8	14	1	491
Niskie	9	15	1	289
Żadne	11	8	1	363
Za jakiego ucznia się uważasz?				
Dwójkowego lub trójkowego	10	12	2	584
Czwórkowego	9	12	0	602
Piątkowego lub szóstkowego	9	16	1	68

Tabela 2. Czy Ty osobiście czujesz się zagrożony(a) bezrobociem?
 1 - Tak, bardzo obawiam się, że nie znajdę pracy; 2 - Tak, ale jestem tym tylko lekko zaniepokojony(a); 3 - Nie, przypuszczam, że znajdę pracę; 4 - Nie, na pewno znajdę pracę

(%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	31	33	26	10	1256
Płeć					
Mężczyźni	23	33	30	14	653
Kobiety	41	33	21	6	600
Typ szkoły					
Liceum ogólnokształcące	21	35	35	8	203
Technikum	20	32	33	15	239
Liceum zawodowe	38	36	17	9	223
Zasadnicza szkoła zawodowa	37	31	22	9	587
Miejsce zamieszkania					
Wieś	39	31	23	7	408
Miasto do 20 tys.	31	30	26	13	240
od 21 do 100 tys.	29	36	24	11	302
101-500 tys.	31	39	23	8	140
501 tys.i więcej mieszk.	18	30	39	13	158
Ocena mater. warunków rodziny					
Złe	42	34	17	8	264
Średnie, przeciętne	34	35	24	6	651
Dość dobre	23	31	32	15	192
Dobre i b.dobre	10	24	38	27	143
Wykształcenie matki					
Podstawowe	40	30	23	7	326
Zasadnicze zawodowe	34	35	21	9	369
Średnie	27	32	28	14	312
Pomaturalne	25	36	32	7	134
Wyższe	19	37	30	14	100
Wykształcenie ojca					
Podstawowe	40	28	23	8	265
Zasadnicze zawodowe	34	36	22	8	493
Średnie	28	33	27	12	266
Pomaturalne	29	24	33	14	98
Wyższe	11	39	36	14	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący					
Kadra kier., inteligencja	16	40	32	13	111
Prac.umysł.niż.szczebla	32	26	30	12	138
Pracownicy fiz.- umysł.	21	43	29	8	80
Robotnicy wykwalifikowani	35	33	25	7	483
Robotnicy niewykwalifik.	43	33	18	7	131
Rolnicy	30	32	20	18	137
Prywatni przedsiębiorcy	15	29	29	26	68
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	47	22	28	3	32
Bezrobotni	46	38	15	0	13
Gospodynie domowe i inni	57	29	0	14	7
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	28	34	23	15	109
Raz w tygodniu	35	33	24	7	720
Kilka razy w roku	27	33	26	13	231
W ogóle nie uczestniczy	25	30	32	13	183
Zainteresowanie polityką					
Duże	23	33	30	14	91
Średnie	28	33	28	10	493
Niskie	34	35	23	9	289
Żadne	35	30	24	10	361
Za jakiego ucznia się uważasz?					
Dwójkowego lub trójkowego	32	31	27	10	584
Czwórkowego	32	35	23	10	602
Piątkowego lub szóstkowego	22	34	35	9	68

Tabela 3. Czy wśród Twoich kolegów, znajomych są osoby bezrobotne? 1 - Tak, wielu; 2 - Tak, kilka osób; 3 - Tak, jedna, dwie osoby; 4 - Nie, nikt (%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	31	42	16	11	1257
Płeć					
Mężczyźni	29	42	17	12	653
Kobiety	32	44	14	10	602
Typ szkoły					
Liceum ogólnokształcące	22	46	17	15	203
Technikum	28	40	19	13	239
Liceum zawodowe	33	45	16	6	224
Zasadnicza szkoła zawodowa	35	41	14	10	588
Miejsce zamieszkania					
Wieś	42	41	11	6	409
Miasto do 20 tys.	37	45	12	6	240
od 21 do 100 tys.	24	49	17	10	301
101-500 tys.	22	40	21	17	140
501 tys.i więcej mieszk.	13	33	28	27	158
Ocena mater. warunków rodziny					
Złe	39	40	15	6	264
Średnie, przeciętne	31	46	14	9	651
Dość dobre	22	42	20	15	192
Dobre i b.dobre	23	33	22	22	143
Wykształcenie matki					
Podstawowe	37	43	13	8	327
Zasadnicze zawodowe	33	42	17	8	368
Średnie	27	45	17	11	312
Pomaturalne	25	40	14	22	134
Wyższe	22	41	21	16	100
Wykształcenie ojca					
Podstawowe	37	45	11	8	265
Zasadnicze zawodowe	33	42	16	9	493
Średnie	24	45	18	12	266
Pomaturalne	28	40	16	16	98
Wyższe	24	35	22	19	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący					
Kadra kier., inteligencja	22	38	24	16	110
Prac.umysł.niż.szczebla	20	45	18	17	137
Pracownicy fiz.- umysł.	25	53	14	9	80
Robotnicy wykwalifikowani	31	42	15	11	484
Robotnicy niewykwalifik.	34	47	13	6	131
Rolnicy	49	38	12	2	138
Prywatni przedsiębiorcy	13	41	24	22	68
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	38	50	13	0	32
Bezrobotni	77	15	8	0	13
Gospodynie domowe i inni	57	43	0	0	7
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	35	38	12	16	109
Raz w tygodniu	33	44	15	9	722
Kilka razy w roku	28	40	18	14	230
W ogóle nie uczestniczy	24	44	22	10	183
Zainteresowanie polityką					
Duże	35	30	25	10	92
Średnie	29	47	15	10	492
Niskie	31	42	15	12	289
Żadne	31	41	17	10	362
Za jakiego ucznia się uważasz?					
Dwójkowego lub trójkowego	34	43	15	9	585
Czwórkowego	28	42	17	13	602
Piątkowego lub szóstkowego	25	44	21	10	68

Tabela 4. Gdybyś miał(a) problemy ze znalezieniem odpowiadającej Ci pracy po ukończeniu nauki, to:
 1 - zapisał(a)bym się na kursy doksztalcające; 2 - kontynuował(a)bym naukę; 3 - wziął(ę)a)bym taką pracę
 jaka jest, nieważne w jakim zawodzie; 4 - założył(a)bym własny warsztat, sklep, przedsiębiorstwo;
 5 - przeniósł(bym) się do innej miejscowości; 6 - wyjechał(a)bym za granicę;
 7 - nie robił(a)bym nic, poszedł(bym) "na zasiłek"; 8 - zrobił(a)bym coś innego

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	Liczba osób
Ogółem	21	26	18	11	16	4	5	1254
Płeć								
Mężczyźni	12	26	18	15	21	4	5	651
Kobiety	30	26	18	7	10	4	5	600
Typ szkoły								
Liceum ogólnokształcące	30	19	13	15	15	0	7	202
Technikum	16	26	11	15	22	3	7	238
Liceum zawodowe	32	31	11	7	11	4	5	223
Zasadnicza szkoła zawodowa	15	26	25	10	15	6	3	587
Miejsce zamieszkania								
Wieś	21	24	22	8	14	6	5	406
Miasto do 20 tys.	20	25	17	11	19	3	6	240
od 21 do 100 tys.	17	27	18	13	18	2	6	302
101-500 tys.	24	37	11	9	13	4	3	140
501 tys.i więcej mieszk.	25	22	14	19	15	3	3	158
Ocena mater. warunków rodziny								
Złe	31	24	19	5	11	4	6	263
Średnie, przeciętne	19	26	20	9	18	4	5	649
Dość dobre	17	27	16	17	16	3	4	192
Dobre i b.dobre	11	31	9	26	16	3	4	144
Wykształcenie matki								
Podstawowe	21	25	25	5	14	5	5	326
Zasadnicze zawodowe	22	24	17	12	16	6	4	366
Średnie	17	30	16	13	17	2	5	313
Pomaturalne	23	28	11	15	16	1	5	134
Wyższe	20	22	11	17	19	2	9	100
Wykształcenie ojca								
Podstawowe	23	22	23	6	13	6	6	264
Zasadnicze zawodowe	22	28	20	11	12	4	3	491
Średnie	19	26	12	12	22	3	6	267
Pomaturalne	15	26	14	17	18	2	7	98
Wyższe	18	28	11	15	19	2	6	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący								
Kadra kier., inteligencja	20	25	13	14	17	3	9	111
Prac.umysł.niż.szczebła	16	28	14	14	20	3	6	138
Pracownicy fiz.- umysł.	18	31	16	19	10	3	4	80
Robotnicy wykwalifikowani	22	27	19	9	15	5	4	483
Robotnicy niewykwalifik.	25	19	22	7	17	5	5	130
Rolnicy	24	24	19	7	18	3	7	136
Prywatni przedsiębiorcy	13	31	7	31	15	3	0	68
Bierni zawodowo								
Renciści i emeryci	16	28	19	13	13	6	6	32
Bezrobotni	31	31	8	15	0	8	8	13
Gospodynie domowe i inni	14	29	43	0	0	14	0	7
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	18	28	19	6	18	6	4	109
Raz w tygodniu	21	26	19	11	14	4	5	717
Kilka razy w roku	22	28	11	13	20	3	3	232
W ogóle nie uczestniczy	18	23	19	14	14	4	8	183
Zainteresowanie polityką								
Duże	14	33	11	14	19	2	7	91
Średnie	23	29	14	14	13	2	5	492
Nikłe	25	24	16	8	17	5	5	288
Żadne	16	23	25	9	17	6	4	361
Za jakiego ucznia się uważasz?								
Dwójkowego lub trójkowego	20	19	22	12	17	5	6	581
Czwórkowego	21	32	15	11	14	3	4	603
Piątkowego lub szóstkowego	21	34	6	13	18	0	9	68

Tabela 5. Czy pracujesz zarobkowo?

(%)

	Mam stałą pracę	Pracuję dorywczo	Pracuję podczas wakacji	Liczba osób
Ogółem	4	21	54	1260
Płeć				
Mężczyźni	5	30	60	655
Kobiety	4	12	48	602
Typ szkoły				
Liceum ogólnokształcące	0	11	42	203
Technikum	5	25	68	239
Liceum zawodowe	1	13	48	224
Zasadnicza szkoła zawodowa	6	26	55	590
Miejsce zamieszkania				
Wieś	4	18	58	409
Miasto do 20 tys.	5	19	55	241
od 21 do 100 tys.	4	21	52	303
101-500 tys.	4	25	51	140
501 tys.i więcej mieszk.	4	28	52	158
Ocena mater. warunków rodziny				
Złe	3	17	62	265
Średnie, przeciętne	4	19	53	652
Dość dobre	4	28	51	192
Dobre i b.dobre	7	30	49	144
Wykształcenie matki				
Podstawowe	5	16	58	328
Zasadnicze zawodowe	4	20	55	369
Średnie	6	27	51	313
Pomaturalne	4	19	54	134
Wyższe	1	26	49	100
Wykształcenie ojca				
Podstawowe	6	18	56	266
Zasadnicze zawodowe	4	20	54	494
Średnie	3	23	55	267
Pomaturalne	8	22	53	98
Wyższe	1	26	48	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący				
Kadra kier., inteligencja	1	18	50	111
Prac.umysł.niż.szczebla	4	21	50	138
Pracownicy fiz.- umysł.	5	24	49	80
Robotnicy wykwalifikowani	4	19	57	485
Robotnicy niewykwalifik.	4	23	57	131
Rolnicy	6	26	53	138
Prywatni przedsiębiorcy	7	40	54	68
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	0	9	56	32
Bezrobotni	0	31	69	13
Gospodynie domowe i inni	14	14	71	7
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	1	20	57	109
Raz w tygodniu	5	18	54	723
Kilka razy w roku	3	26	57	232
W ogóle nie uczestniczy	5	28	54	183
Zainteresowanie polityką				
Duże	3	26	62	93
Średnie	4	21	55	493
Niskie	4	19	54	289
Żadne	5	22	52	363
Za jakiego ucznia się uważasz?				
Dwójkowego lub trójkowego	5	24	54	586
Czwórkowego	3	18	54	604
Piątkowego lub szóstkowego	3	24	51	68